

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปฏิรูปการศึกษาตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และส่งเสริมให้คนไทยทุกคนมีโอกาสในการเรียนรู้เท่าเทียมกันอย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต ได้ส่งผลให้การจัดการกระบวนการเรียนการสอนในระดับต่าง ๆ รวมถึงระดับอุดมศึกษามีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันจะต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ (student centered) และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน มีการจัดรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายนอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน สำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้น นอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนหรือภายในสถาบันแล้ว การเรียนรู้ด้วยกรณีประสบการณ์จริง (experiential learning) หรือการเรียนรู้ด้วยการทำงานในชุมชน (community - based learning) จะส่งผลต่อพัฒนาการของนิสิตนักศึกษาโดยตรง เพราะการเรียนรู้ในรูปแบบนี้จะส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาในภาคทฤษฎีไปลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งจะเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่าและมีความหมายต่อการนำไปใช้ในการปฏิบัติงานและการดำรงชีวิตภายหลังสำเร็จการศึกษา อีกทั้งยังเป็นการแก้ปัญหาที่มีภาวะวิจัยพบว่าการจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษา มุ่งเน้น “ปริมาณและประสิทธิภาพ” มากกว่า “ประสิทธิผล” ทำให้นิสิตนักศึกษาขาดโอกาสที่จะได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ตรงในชนบทขาดโอกาสปะทะสังสรรค์กับชนบทอย่างแท้จริง ทำให้ไม่สามารถสร้างเจตคติที่ดีต่อชนบทได้ (เยาวลักษณ์ ภาวาทิตวิมล, วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์ และอุทัยวรรณ ศรีนุชกร, 2542, หน้า 88)

รัฐบาลปัจจุบัน โดย ฯพณฯ พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริงดังกล่าว จึงมีมติคณะรัฐมนตรีในคราวประชุมเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2544 วันที่ 8 และวันที่ 15 มกราคม 2545 ว่าในช่วงปิดภาคการศึกษาประจำปีการศึกษา ควรจะจัดให้มีโครงการเพื่อให้โอกาสนิสิตนักศึกษา ชั้นปีที่ 3-4 และอาจารย์ได้ทำกิจกรรมที่เป็นการสร้างสรรค์ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และก่อให้เกิดรายได้หรือเพิ่มทักษะด้านอาชีพ โดยมีรูปแบบการทำงานที่ต้องคลุกคลีหรืออาศัยอยู่กับราษฎรในพื้นที่

ในลักษณะการเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน และได้มอบหมายให้ทบวงมหาวิทยาลัยร่วมกับ กระทรวง กรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการจัดทำโครงการโดยเร่งด่วน หน่วยงานที่ได้รับมอบหมายดังกล่าวจึงได้จัดทำโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชนขึ้นเป็นโครงการนำร่องในปีงบประมาณ 2545 และให้มีการดำเนินโครงการในลักษณะนี้อย่างต่อเนื่องทุกปี โครงการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แก่นิสิตนักศึกษาจากสภาพที่เป็นจริงของชุมชน / สังคมของประเทศโดยใช้หลักกิจกรรมพื้นฐาน (activity based learning) และรู้จักการทำงานในลักษณะเป็นกลุ่มสหวิทยาการ (multidisciplinary team) เพื่อสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน และเป็นการนำความรู้และประสบการณ์จากมหาวิทยาลัยไปสู่การปฏิบัติ (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2545 ก, หน้า 5-6)

โครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน เริ่มดำเนินการครั้งแรกในปีงบประมาณ 2545 โดยแบ่งเป็นช่วงเวลาปฏิบัติงานในพื้นที่ระหว่างวันที่ 1-30 เมษายน 2545 จัดทำรายงานและสรุปรายงานระหว่างวันที่ 1-31 พฤษภาคม 2545 และสรุปผลนำเสนอผลงานระหว่างเดือนมิถุนายน ถึงกรกฎาคม 2545 จากการดำเนินโครงการในปีงบประมาณ 2545 ซึ่งเป็นปีแรกนั้น พบว่ามีปัญหาอุปสรรคในการบริหารโครงการหลายประเด็น อาทิ การบริหารงบประมาณ การประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ (กัญญา เทียมประสาทพร, สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2545) ดังนั้น หากจะดำเนินโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชนในปีงบประมาณต่อ ๆ ไปให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จึงสมควรศึกษาปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการบริหารโครงการฯ ในปีแรก เพื่อจะได้หาวิธีการในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านั้น ให้หมดสิ้นไป ซึ่งจะก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดจากโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชนที่รัฐบาลส่งเสริมให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องทุกปี

ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการพัฒนากับการศึกษา ซึ่งเปิดสอนให้แก่นิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา รายวิชาดังกล่าวมีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ อีกทั้งในฐานะผู้รับผิดชอบงานฝ่ายวิชาการ กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยบูรพา จึงมีความสนใจศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการบริหารโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน ของผู้รับผิดชอบโครงการฯ จากสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ เพื่อนำผลจากการศึกษาเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในปีต่อ ๆ ไป รวมทั้งเป็นแนวทางสำหรับสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ในการพัฒนาอาจารย์และนิสิตนักศึกษาให้มีความรู้ความสามารถในการทำงานในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับความต้องการของสังคม และบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการบริหารโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชนของผู้รับผิดชอบโครงการจากสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ
2. เพื่อเปรียบเทียบปัญหาการบริหารโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชนของผู้รับผิดชอบโครงการ จำแนกตามประเภทสถาบัน
3. เพื่อเปรียบเทียบปัญหาการบริหารโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชนของผู้รับผิดชอบโครงการ จำแนกตามพื้นที่ปฏิบัติงาน
4. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการบริหารโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชนของผู้รับผิดชอบโครงการจากสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน ของผู้รับผิดชอบโครงการฯ จากสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงการบริหารโครงการฯ ในปีต่อ ๆ ไป ให้ประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น
2. ทำให้ทราบปัญหาการบริหารโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาประเภทต่าง ๆ ซึ่งจะ เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและประสานงานได้อย่างเหมาะสมต่อไป
3. ทำให้ทราบปัญหาการบริหารโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ปฏิบัติงานภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งจะ เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้เหมาะสมในแต่ละพื้นที่
4. เป็นแนวทางในการพัฒนาความรู้ความสามารถของอาจารย์และนิสิตนักศึกษาให้สามารถทำงานในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำถามในการวิจัย

1. ปัญหาการบริหารโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน ของผู้รับผิดชอบโครงการจากสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศอยู่ในระดับใด
2. ปัญหาการบริหารโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน ของผู้รับผิดชอบโครงการ จำแนกตามประเภทสถาบันแตกต่างกันหรือไม่

3. ปัญหาการบริหารโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน ของผู้รับผิดชอบโครงการ จำแนกตามพื้นที่ปฏิบัติงานแตกต่างกันหรือไม่

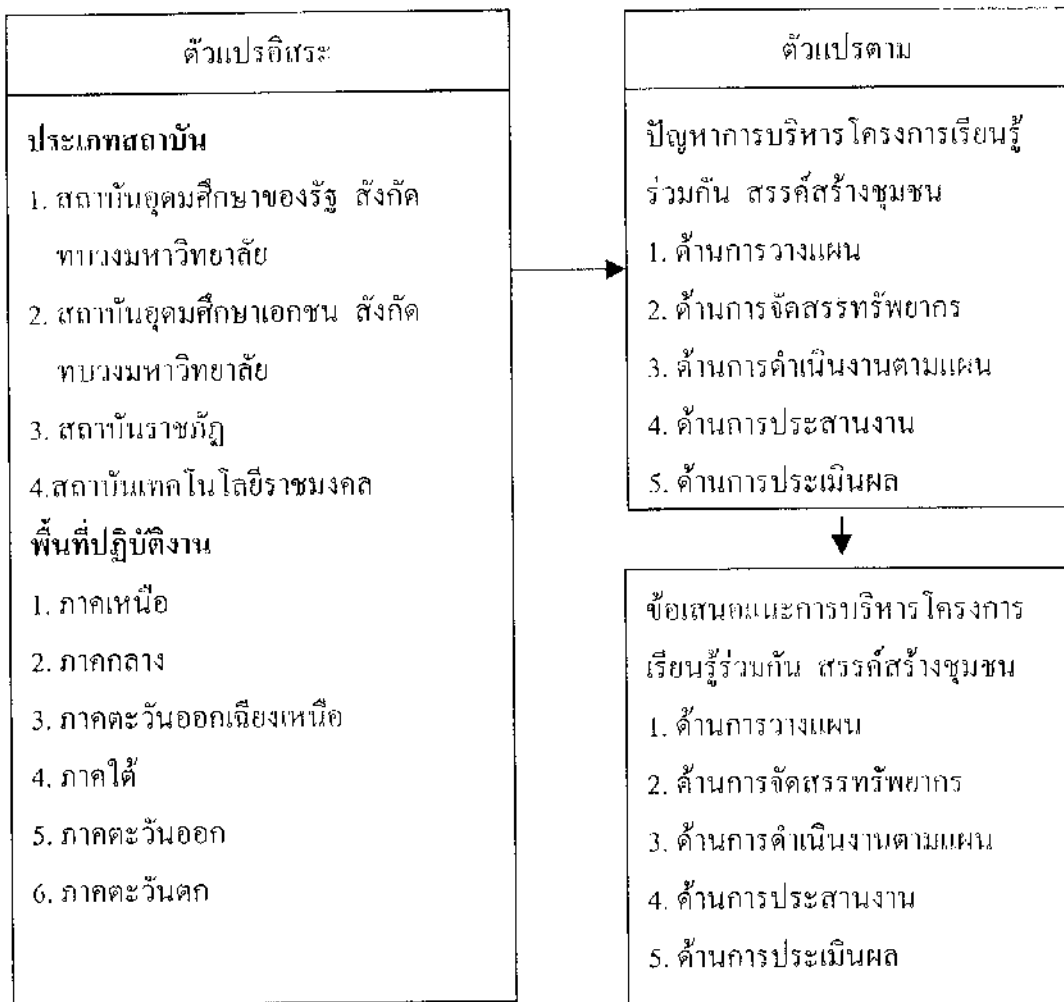
4. ข้อเสนอแนะในการบริหารโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน ของผู้รับผิดชอบโครงการจากสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศเป็นอย่างไร

สมมติฐานของการวิจัย

1. ปัญหาการบริหารโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน ของผู้รับผิดชอบโครงการ จำแนกตามประเภทสถาบันแตกต่างกัน
2. ปัญหาการบริหารโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน ของผู้รับผิดชอบโครงการ จำแนกตามพื้นที่ปฏิบัติงานแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารโครงการจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ และได้ประยุกต์แนวคิดการบริหารโครงการของ เคิร์ซเนอร์ (Kerzner, 2001, pp. 2-5) และทวีป สิริริศมี (2544) เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่อง ปัญหาและข้อเสนอแนะ การบริหาร โครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาปัญหาการบริหารโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน ทบวงมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2545 ในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1.1 การวางแผน
- 1.2 การจัดสรรทรัพยากร
- 1.3 การดำเนินงานตามแผน
- 1.4 การประสานงาน
- 1.5 การประเมินผล

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ได้แก่ อาจารย์ผู้รับผิดชอบโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน ของสถาบันอุดมศึกษา 90 แห่งทั่วประเทศ จำนวน 121 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อาจารย์ผู้รับผิดชอบโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน จำนวน 93 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย ประเภทสถาบัน และพื้นที่ปฏิบัติงานในโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชนตามรายละเอียดดังนี้

3.1.1 ประเภทสถาบัน แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย สถาบันอุดมศึกษาเอกชน สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย สถาบันราชภัฏและสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

3.1.2 พื้นที่ปฏิบัติงาน แบ่งออกเป็น 6 พื้นที่ ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกและภาคตะวันตก

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน เกี่ยวกับปัญหาการบริหารโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน พ.ศ. 2545 ใน 5 ด้าน ได้แก่ การวางแผน การจัดสรรทรัพยากร การดำเนินงานตามแผน การประสานงาน และการประเมินผล

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ปัญหา หมายถึง อุปสรรคหรือข้อขัดข้องที่ทำให้การดำเนินงานตามโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน พ.ศ. 2545 ไม่บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ ในการวิจัยครั้งนี้ ศึกษาจากความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบโครงการ ของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศ

2. ผู้รับผิดชอบโครงการ หมายถึง บุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ที่ได้รับการแต่งตั้งจากทบวงมหาวิทยาลัยให้เป็นผู้รับผิดชอบโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน ในพื้นที่ปฏิบัติงานต่าง ๆ ทั่วประเทศ

3. การบริหาร หมายถึง ขั้นตอนในการดำเนินงานตามโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

3.1 การวางแผน หมายถึง กระบวนการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ เพื่อกำหนดการดำเนินงานเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย กระบวนการปฏิบัติงาน วิธีการ มาตรฐานและกฎระเบียบ

3.2 การจัดสรรทรัพยากร หมายถึง การจัดเตรียมทรัพยากรในการบริหารงาน ได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ จากแหล่งทรัพยากรต่างๆ มาใช้ในการบริหารให้เพียงพอและเหมาะสมตามความจำเป็น

3.3 การดำเนินงานตามแผน หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนตามที่ได้เตรียมการไว้ล่วงหน้า

3.4 การประสานงาน หมายถึง การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลและหน่วยงานต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างสรรค์สร้างชุมชนให้บรรลุวัตถุประสงค์

3.5 การประเมินผล หมายถึง การตรวจสอบความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานเป็นระยะๆ ซึ่งทำให้ทราบผลการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้น และเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับแผนงานที่วางไว้แล้วสรุปผล

4. โครงการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างสรรค์สร้างชุมชน หมายถึง โครงการที่ทบวงมหาวิทยาลัยจัดทำขึ้นโดยมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2545 เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศได้นำความรู้และประสบการณ์จากสถาบันไปร่วมทำงานกับประชาชนในชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศ

5. ข้อเสนอแนะ หมายถึง ความคิดเห็นและคำแนะนำในการแก้ปัญหาการบริหารโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างสรรค์สร้างชุมชน ในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาจากแบบสอบถามปลายเปิด ซึ่งสอบถามผู้รับผิดชอบโครงการ